

Sveriges Jämställdhetsbarometer 2021, delrapport

Vi som inte jobbade hemma

Hur covid-19-pandemin påverkat arbetsmarknad och villkoren i arbetet för kvinnor och män i arbetaryrken

Författare: Joa Bergold, Niklas Blomqvist och Linda Larsson
Enheten för välfärd, utbildning och arbetsmarknad

© Landsorganisationen i Sverige 2021

Omslagsfoto: Lars Forsstedt

Grafisk form: LO

Tryck: Bantorget Grafiska AB, Stockholm 2021

ISBN 978-91-566-3494-9

LO 21.03 1 000

Innehåll

Sammanfattning	4
Utvecklingen på arbetsmarknaden	4
Skyddet på jobbet	4
Pandemin har ökat arbetsmiljöproblemen, särskilt för kvinnor	4
Det behövs gott skydd nu och satsningar för framtiden	5
Ett år med samhällsspridning	6
Stötta företag och anpassa socialförsäkringen	6
"Arbeta hemma om du kan"	6
Arbetaryrkens villkor under pandemin	6
Pandemins påverkan på arbetsmarknaden	8
Arbetslöshet och sysselsättning	8
Kvinnor i arbetaryrken har varit mer frånvarande på grund av covid-19	10
Kvinnor i arbetaryrken har förlorat både fasta och tidsbegränsade anställningar	10
Systemet med korttidsarbete kringgår många kvinnor i arbetaryrken	12
Slutsatser	13
Få arbetare kan arbeta hemifrån	14
LOs undersökning bekräftar bilden – 9 av 10 är på plats på jobbet	14
Små skillnader mellan branscher	14
Arbetarkvinnor jobbar i kontaktyrken	16
Åtta av tio kvinnor arbetar i ett kontaktyrke	16
Personer i kontaktyrken upplever problem i högre utsträckning under pandemin	16
Skyddet på jobbet ser olika ut	17
Hälften av kvinnorna kan inte hålla fysiskt avstånd på jobbet	18
Anpassningar av arbetsupplägg och organisation	19
Möjligheten till återhämtning minskar för kvinnor	20
En fjärdedel bland kvinnorna har fått ökad arbetstid	21
Fyra av tio kvinnor har fått nya typer av arbetsuppgifter	21
Mer av bra samarbete bland kvinnor under pandemin	21
Arbetarna upplever personalbrist under pandemin	22
Sjuknärvaro och oro för hälsa	24
Kan alla arbetare följa råden vid sjukdomssymptom?	24
Inkomstbortfall och upplevelsen att ingen kan göra jobbet gör det svårare att stanna hemma	24
Sjukdom och mängden arbetstimmar påverkar kvinnors inkomst under pandemin	27
Oro för jobbet bland otrygga anställningar	28
Gott skydd nu och satsningar för att förebygga en kommande hälsoskuld	29
Krisen på arbetsmarknaden har slagit dubbelt mot kvinnor i arbetaryrken	29
Kvinnor i arbetaryrken i riskposition under pandemin	29
Ökade arbetsmiljöproblem skapar en hälsoskuld bland kvinnor	30
Stärk skyddet och det förebyggande arbetsmiljöarbetet	30
Referenser	32

Sammanfattning

Rapporten beskriver hur covid-19-pandemin påverkat arbetsmarknad och villkoren i arbetet för kvinnor och män i arbetyrken och bygger framför allt på statistik från Statistiska Centralbyrån och en undersökning av 3 000 personer i arbetyrken som LO låtit Kantar SIFO genomföra i januari 2021.

Utvecklingen på arbetsmarknaden

- Utvecklingen på arbetsmarknaden, i form av arbetslöshet och sysselsättning, under pandemiåret 2020 har varit sämre för arbetare än för tjänstemän. Sett till dess relativa storlek har utvecklingen varit sämst för kvinnor i arbetyrken.
- Permittering är den viktigaste orsaken till minskad inkomst för män i arbetyrken. Kvinnor svarar i första hand att deras inkomst minskat på grund av att de fått färre arbetspass och arbetat färre timmar, och i andra hand för att de blivit permitterade. Egen sjukdom är också en viktig anledning till att inkomsten minskat för arbetarkvinnor under pandemin, särskilt inom hälso- och sjukvård- och omsorgsverksamheter och bland personer i kontaktyrken.
- Arbetstagare med otrygga, tillfälliga, anställningar är de som främst fått betala det ekonomiska priset i form av arbetslöshet. De otryggt anställda är oftast kvinnor. Kvinnor i arbetyrken har även i stor utsträckning förlorat fasta anställningar.
- Det tyder på att systemet med korttidsarbete, som skulle rädda jobben, inte fungerat lika väl för personer med otrygga anställningar eller kvinnor i arbetyrken.
- Den förbättrade tillgången till a-kassa, det slopade karensvdraget och möjligheten för arbetslösa att gå reguljära utbildningar utan att förlora ersättning har varit positiv.

Skyddet på jobbet

- Drygt nio av tio arbetyrken har arbetat på sin ordinarie arbetsplats under pandemin. Orsaken är framför allt att arbetet bara kan utföras på plats.
- Åtta av tio kvinnor uppger att de arbetar i ett kontaktyrke och en stor del av deras arbete innebär kontakt med andra som inte är deras arbetskamrater. Undersökningen visar att personer i kontaktyrken har haft större problem än andra med bland annat att kontakterna med dem de möter i arbetet inte kunnat hållas smittsäkra.
- Drygt hälften av kvinnorna i arbetyrken anser att deras arbetsgivare i hög utsträckning gjort insatser för att minska smittspridningen på arbetet och lika många är överlag nöjda med de insatser deras arbetsgivare gjort. Men runt var femte kvinna anser att deras arbetsgivare inte agerat i tillräcklig utsträckning.
- Hälften av kvinnorna i arbetyrken kan inte hålla fysiskt avstånd på arbetet och en tredjedel av uppger att de fått liten eller ingen utbildning alls för att minska smitta. Andelen är högre bland de med låg inkomst eller en tidsbegränsad anställning.
- Det finns också stora skillnader i vilken tillgång kvinnor i arbetyrken haft till skyddsutrustning för att minska risken för att smittas och föra smittan vidare. Strax under hälften uppger att de haft god tillgång till skydd, men nära fyra av tio kvinnor uppger att tillgången har varit låg eller obefintlig, trots att man själv bedömer att det finns ett behov.
- Undersökningen visar också att personer i kontaktyrken i lägre utsträckning än andra haft tillgång till personlig skyddsutrustning. Den indikerar också att lägre inkomster sammanfaller med sämre tillgång till skydd medan högre inkomster sammanfaller med bättre tillgång till skydd.

Pandemin har ökat arbetsmiljöproblemen, särskilt för kvinnor

- Undersökningen visar att kvinnors arbetssituation påverkats i högre utsträckning än mäns. Ett av de tydligaste resultaten är att arbetsbelastningen ökat för över hälften av kvinnorna i arbetyrken samtidigt som möjligheten till återhämtning minskat.
- De allra flesta arbetare har kunnat följa rekommendationerna om att stanna hemma från jobbet om de har sjukdomssymptom. Två av tio svarande uppger att de någon gång gått till

VI SOM INTE JOBBADE HEMMA

arbetet trots att de känt sig sjuka. De främsta orsakerna är att de inte har råd att vara hemma, det saknas personal och att ingen annan gör deras jobb om de är borta.

- Två av tio kvinnor i arbetaryrken upplever att samarbetet med arbetskamrater har förbättrats under pandemin.
- Sammantaget finns det en stor risk att det byggs upp en kommande hälsoskuld bland kvinnor i arbetaryrken.

Det behövs gott skydd nu och satsningar för framtiden

- Den undersökning LO gjort visar att det finns skillnader i hur personer i arbetaryrken upplevt villkoren på sitt arbete under pandemin. Kvinnor i arbetaryrken upplever i större utsträckning än andra att pandemin påverkat deras arbetsvillkor och arbetsmiljö negativt.
- För den stora majoriteten av arbetare som inte har kunnat arbeta hemma har partsmodellen fått bära ett stort ansvar för att skapa trygga och smittsäkra arbetsvillkor. För vissa grupper har det fungerat, men där samverkan mellan parterna i brustit har pandemin inneburit större risker för arbetstagarna.
- Vår rapport har visat att det finns ett omgående behov att fortsätta förbättra samverkan för riskbedömningar, skydd och utbildning för att minska smittspridning på arbetsplatserna. Den visar också att det kommer att krävas stora insatser för att betala av den hälsoskuld som riskerar att byggas upp hos framför allt kvinnor i arbetaryrken. Skulden är en effekt av snål bemanning, ett eftersatt arbetsmiljöarbete och systematiska brister i tillgång till trygga anställningar.
- För att arbetare ska klara effekterna av pandemin medan den pågår och orka bära dess konsekvenser måste stödet förbättras. De statliga ekonomiska stöden måste ta fasta på att de ska fungera även för kvinnor och i kvinnodominerade sektorer.
- Arbetslöshetsförsäkringen måste stärkas ytterligare och permanent. Sjukförsäkringen måste åter ge en ekonomisk trygghet vid sjukdom utan risk för den enskilda att falla mellan stolarna och ställas utan hjälp.
- Arbetsgivare måste erbjuda trygga anställningar. Systematiskt arbetsmiljöarbetet måste bli en självklarhet på alla arbetsplatser liksom en obligatorisk företagshälsovård som arbetar förebyggande och helhetsinriktat.

Ett år med samhällsspridning

Covid-19-pandemin har under det senaste året på ett omvälvande vis förändrat arbetsliv och samhälle. I början av mars 2020 syntes de första tecknen på samhällsspridning av viruset i Sverige. Kort därefter presenterade regeringen ett batteri av insatser och rekommendationer med syfte att minska smittspridning och skydda liv. Samtidigt ville man förhindra att näringsliv och arbetstagare hamnade i djup ekonomisk kris. Redan tidigt stod det klart att de samhällsekonomiska följderna av pandemin skulle bli stora. Tidshorisonten var, och är, osäker.

Stötta företag och anpassa socialförsäkringen

En viktig del av den politiska strategin för att mildra pandemins konsekvenser har varit att stötta företag och arbetstagare som hotas av minskande efterfrågan och ökad arbetslöshet. Tidigt infördes system med korttidsarbete i den privata sektorn och förbättrade villkor i arbetslöshetsförsäkringen för att rädda jobb och inkomster. Ett annat viktigt område, som facken tidigt uppmärksammade, var behovet av att underlätta för personer att stanna hemma från jobbet när de är sjuka. Sjukförsäkringen och andra trygghetssystem behövde kalibreras efter pandemin: för att minska smittspridningen på arbetsplatserna och för att säkra inkomsten för arbetstagare som uppmanas stanna hemma vid minsta symptom. Det inkomsttapp som karensavdraget innebär var redan innan pandemin en anledning till sjuknärvaro för kvinnor i arbetaryrken. Slopade karensavdrag och utökade möjligheter till ersättning för riskgrupper har minskat de ekonomiska kostnaderna för enskilda att följa rekommendationerna.

”Arbeta hemma om du kan”

Ett tredje ben i den svenska pandemistrategin har varit att alla som kan ska arbeta hemifrån. Arbetsgivare har uppmanats av regeringen och Folkhälsomyndigheten att anpassa sina verksamheter till distansarbete så långt som möjligt. Syftet är att minska virusets utbredning på arbetsplatserna och i samhället. Ju fler som arbetar hemma desto lägre risk. Under pandemins olika vågor har kravet upprepats gång på gång. För många anställda har pandemin inneburit ett helt nytt sätt att arbeta. Frågan ställs om vi någonsin kommer att gå tillbaka till det gamla. Men för många på arbetsmarknaden och för en absolut majoritet av anställda i arbetaryrken är det helt enkelt inte möjligt att arbeta hemifrån. Det arbete som ska utföras är knutet till arbetsplatsen. Äldre som ska skötas, avdelningar som ska städas, barn som ska lyftas. Bussar körs på vägar och hus byggs på plats. Det som handlas på nätet plockas av någon i butik och på lager. Sjuka har vårdats. Öga mot öga, på plats.

Arbetaryrkens villkor under pandemin

Covid-19-pandemin har inneburit stora utmaningar för anställda på LO-förbundens områden. Den ekonomiska krisen har slagit hårt mot flera branscher med ökad arbetslöshet och osäkrare sysselsättning som följd. Förhållanden på arbetsplatsen, som förekomsten av otrygga anställningar, har påverkat förutsättningarna att hantera pandemin. Men pandemin har också påverkat förhållandena på arbetsplatserna och möjligheten för anställda att utföra sitt arbete utan att smitta andra eller smittas själva.

LO-förbundens arbetsmarknad är tydligt könsuppdelad med skillnader i yrkesområden, anställningsförhållanden och inkomster. Redan vid pandemins startpunkt var många organisationer, framför allt inom vård och omsorgsyrken, hårt ansträngda med snål bemanning. Men viruset har också tydliggjort att fler yrken än de vi vanligtvis tänker på som kontaktyrken har varit utsatta för risksituationer.

Den svenska partsmodellen har fått bära ett stort ansvar för att hantera pandemin när den statliga strategin till stor del inriktats mot att öka distansarbetet. I rapporten *Vi som inte jobbade hemma* belyser vi hur det första året med covid-19 har påverkat arbetsmarknad och arbetsliv. Hur har regeringens stöd och insatser fungerat för kvinnor och män i arbetaryrken. Har de kvar sina jobb? Och hur har de som varit på jobbet egentligen haft det?

Rapportens upplägg och underlag

Rapporten *Vi som inte jobbade hemma* är en delrapport till LOs årliga jämställdhetsrapport *Sveriges Jämställdhetsbarometer – Tid, makt och pengar 2021*.

Den del av rapporten som behandlar utvecklingen på arbetsmarknaden för kvinnor och män i arbetar- och tjänstemannayrken bygger främst på statistik från Arbetsförmedlingen SCB, Försäkringskassan och Tillväxtverket från 2019 och 2020.

Underlaget till de delar av rapporten som behandlar kvinnors och män i arbetaryrkens erfarenheter av att arbeta under pandemin bygger på en enkät som LO låtit Kantar SIFO göra i december 2020 och januari 2021. Enkäten besvarades av 3 039 personer – 1 503 män och 1 536 kvinnor – som arbetat i ett arbetaryrke under huvuddelen av pandemin. De tillfrågade har fått svara på frågor om arbetsgivarens anpassningar och insatser för att minska smittorisken på arbetet och förutsättningarna för att följa Folkhälsomyndighetens rekommendationer. Andra frågeområden rör arbetsvillkor och arbetsmiljö under pandemin, samt ekonomiska villkor, oro och hälsa. Här presenteras en begränsad del av undersökningen.

Pandemins påverkan på arbetsmarknaden

Covid-19-pandemin har slagit hårt mot ekonomin i Sverige och runt om i världen. Ökad arbetslöshet, men också otryggare arbetsförhållanden för många, både i termer av risken att förlora sitt arbete och i smittrisen på och på vägen till arbetsplatsen är verklighet för många anställda. Den första vågens intåg under våren 2020 innebar en snabb ökning av arbetslösheten och en minskning av sysselsättningen. Stödinsatser i form av generösare system för korttidsarbete har bidragit till att mildra konsekvenserna för anställda och företag. Under våren 2020 blev reglerna för arbetslöshetsförsäkringen mer generösa. Många arbetslösa fick en högre ersättning och det blev lättare att kvalificera sig till försäkringen. Under hösten 2020 förbättrades även möjligheterna för arbetslösa att anvisas till reguljär utbildning utan att förlora ersättningen. Samtidigt har stödsystemen inte varit lika tillgängliga för alla grupper på arbetsmarknaden.

Efter en period av minskad smittspridning under sommar och tidig höst har en andra virusvåg och hårdare restriktioner under vintern 2020/21 satt fortsatt press på företag och jobb när människor uppmanas hålla sig hemma. Vi är fortfarande mitt i pandemin och det är ännu för tidigt att kunna se de slutgiltiga effekterna på ekonomi och arbetsmarknad.

Det här kapitlet beskriver utvecklingen på arbetsmarknaden i spåren av pandemin, med ett särskilt fokus på klass och kön. Den svenska arbetsmarknaden är tydligt könssegregerad. Kvinnor och män arbetar i stor utsträckning inom olika branscher och yrken, ett mönster som är särskilt tydligt på LO-förbundens arbetsmarknad (LO 2020a). Men det finns också stora skillnader i anställningsformer, där tidsbegränsade anställningar och deltidsarbete är betydligt vanligare bland kvinnor i arbetaryrken jämfört med andra grupper (LO 2021). De osäkra anställningarna är också betydligt vanligare inom kvinnodominerade arbetaryrken. Tidigare erfarenheter av kriser visar att effekterna på arbetslöshet och sysselsättning för grupper kan ske i olika steg. Redan nu finns tydliga tecken att den hälso- och ekonomiska kris som pandemin initierat slår hårdare mot de grupper som redan är utsatta.

Arbetslöshet och sysselsättning

Pandemins påverkan på arbetsmarknaden kan ringas in på olika sätt. Ett sätt att mäta effekten är att se hur arbetslösheten förändrats. Systemet med korttidsarbete har mildrat utvecklingen av arbetslösheten under 2020, men trots stödet går det att se en tydlig ökning av antalet arbetslösa (LO 2020b). Mellan 2019 och 2020 har arbetslösheten ökat mer för män än för kvinnor, sett både till antal och procentuell ökning. Ökningen av antalet arbetslösa mellan 2019 och 2020 är störst för arbetare, bland både kvinnor och män.¹ Antalet arbetslösa män ökade med nära 25 000 personer och bland kvinnor i arbetaryrken ökade antalet med drygt 16 000 personer, jämfört med ungefär 13 000 män respektive kvinnor i tjänstemannayrken. Samtidigt utgör tjänstemän en större andel av antalet arbetstagare jämfört med arbetare.² Trots att antalet kvinnor i arbetaryrken är hälften så många som kvinnor i tjänstemannayrken är antalet som blivit arbetslösa under pandemin betydligt högre. Det understryker att krisen generellt slagit hårdare mot arbetaryrken och i synnerhet mot arbetarkvinnor sett till dess relativa storlek. Data från Eurofound visar att Sverige följer ett europeiskt mönster av att kvinnor drabbats hårdare av den arbetslöshet som pandemin fört med sig (Eurofound 2021).

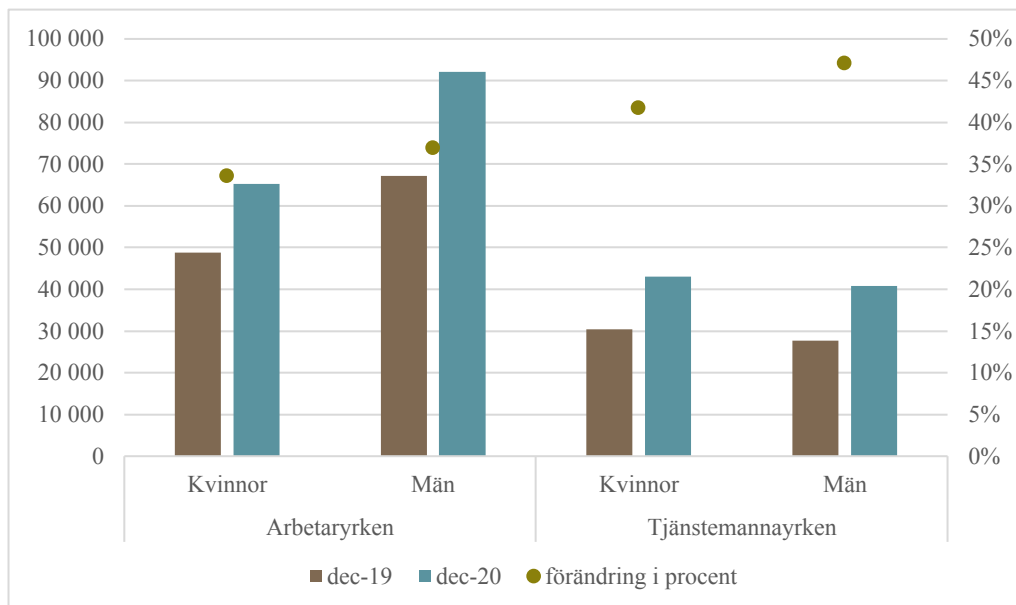
Utvecklingen på arbetsmarknaden ska också ses i ljuset av att det under 2019 genomfördes stora nedskärningar på Arbetsförmedlingen samtidigt som förberedelserna inför att privatisera

¹ SCB mäter inte tidigare yrke för arbetslösa. Statistiken baseras på Arbetsförmedlingens data över hur arbetslösheten utvecklats i olika fackanknutna a-kassor. Det innebär att arbetslösa som inte medlemmar i någon a-kassa eller som är medlemmar i ej fackanknutna a-kassor, likt Alfa-kassan, inte omfattas.

² Arbetarkvinnor och arbetarmän utgör 17 respektive 24 procent av antalet anställda, medan kvinnor och män i tjänstemannayrken står för 33 respektive 26 procent.

delar av verksamheten lämnade myndigheten sämre rustad för att hantera den snabba ökningen av arbetslösheten.

Arbetslöshet december 2019 och december 2020

Källa: Arbetsförmedlingen. Arbetssökande 16–64 år (öppet arbetslösa och i program) inskrivna på Arbetsförmedlingen. Antalet arbetslösa inom arbetaryrken har beräknas genom att slå samman antalet arbetslösa i LO-anslutna a-kassor. För antalet arbetslösa i tjänstemannayrken har antalet arbetslösa i TCO- och Saco-anslutna a-kassor slagits samman.

Ett annat sätt att mäta pandemins effekter på arbetsmarknaden är att se till förändringar i sysselsättningen. Mellan 2019 och 2020 minskade antalet anställda i arbetaryrken med 87 000 personer, medan antalet anställda i tjänstemannayrken ökade med 42 000 personer. Den största förändringen av antalet anställda skedde i gruppen kvinnor i arbetaryrken, en minskning med 49 000 personer eller 7 procent. Gruppen män i tjänstemannayrken ökade istället med 32 000 personer eller 3 procent.³

Pandemin har även påverkat arbetssituationen för personer som finns kvar i arbete. Ett exempel är att den genomsnittliga veckoarbetstiden har minskat för anställda. Även här är minskningen störst bland personer i arbetaryrken. Mellan 2019 och 2020 minskade den genomsnittliga veckoarbetstiden med 9 procent bland kvinnor och med 8 procent bland män i arbetaryrken. Den genomsnittliga veckoarbetstiden för kvinnor och män i tjänstemannayrken minskade marginellt (0,1 respektive 0,4 procent). Utifrån den här statistiken går det inte rakt av att säga att män och kvinnor i arbetaryrken har fått arbeta mindre under pandemiåret, det skulle också kunna vara så att det framför allt är grupper med högre veckoarbetstid som förlorat arbetet. Men det faktum att antalet deltidsanställda kvinnor i arbetaryrken minskade mer än antalet heltidsanställda borde i så fall lett till en ökning av den genomsnittliga veckoarbetstiden för gruppen som är kvar i arbete. Därmed kan den minskning av veckoarbetstiden som skedde

³ Det finns en "naturlig" utveckling över tid där efterfrågan på vissa yrken ökar och andra minskar. Detta tillsammans med demografiska förändringar och växande befolkning bör också finnas med i bedömningen av förändringarna. Mellan 2018 och 2019 minskade antalet anställda i arbetaryrken med 42 000 personer, medan antalet anställda tjänstemän ökade med 29 000. Antalet anställda inom arbetaryrken minskade drygt två gånger så snabbt under pandemiåret jämfört med mellan 2018 och 2019. Det tillsammans med att arbetslöshetsutvecklingen pekar åt samma håll tyder på att en stor del av skillnaden i sysselsättningsutveckling mellan arbetare och tjänstemän beror på den ekonomiska effekten av krisen och inte enbart en "naturlig" utveckling över tid.

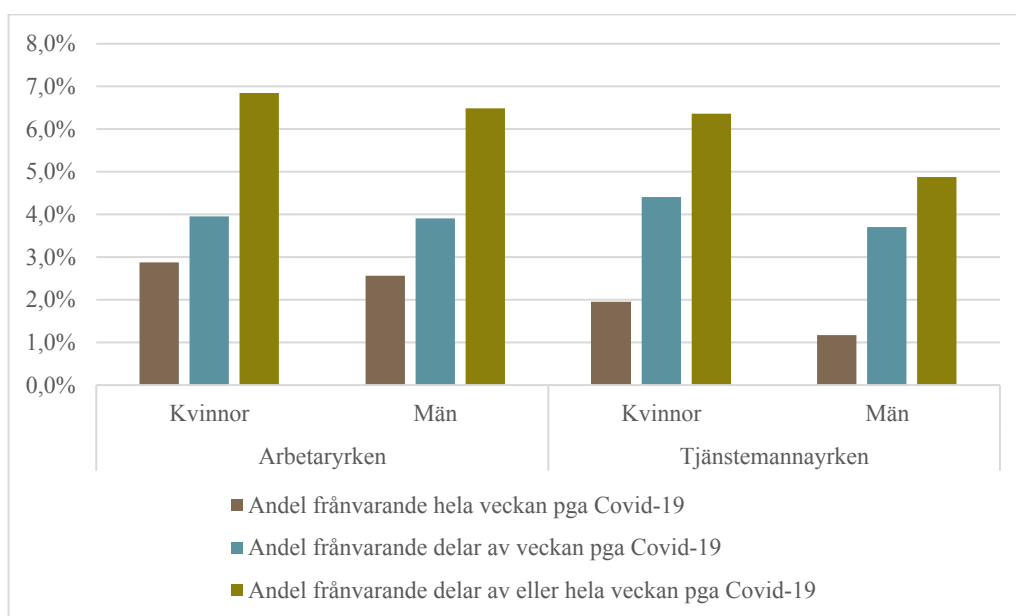
för kvinnor i arbetaryrken troligtvis ses som ett mått på att den erbjudna veckoarbetstiden faktiskt minskat i och med pandemin.⁴

Kvinnor i arbetaryrken har varit mer frånvarande på grund av covid-19

Ett annat exempel på hur arbetssituationen påverkats av pandemin är vilka som tvingats vara frånvarande från arbetet på grund av covid-19. Kvinnor i arbetaryrken har haft störst frånvaro, följt av män i arbetaryrken och kvinnor i tjänstemannayrken. Lägst andel frånvarande har män i tjänstemannayrken. En närmare titt på statistiken visar också att kvinnor och män i arbetaryrken haft längre frånvaroperioden än tjänstemännen, där arbetare i högre utsträckning tvingats vara frånvarande under hela arbetsveckan, snarare än endast delar av den.

Frånvaro på grund av covid-19

Frånvaro på grund av covid-19 under hela eller delar av mätveckan

Källa: AKU, SCB

Det finns andra mått som visar att kvinnor har varit frånvarande från arbetet på grund av covid-19 i högre grad än män. Det går inte att urskilja personer i arbetar- och tjänstemannayrken men Försäkringskassans statistik visar att kvinnor utgör en majoritet av dem som fått ersättning för karensavdraget, 60 procent av utbetalningarna går till kvinnor (Försäkringskassan 2021).

Kvinnor i arbetaryrken har förlorat både fasta och tidsbegränsade anställningar

Det finns tydliga klass- och könsskillnader i fråga om anställningsformer. Män har i högre utsträckning fasta anställningar på heltid och kvinnor, framför allt i arbetaryrken, arbetar i högre grad deltid på tillfälliga anställningar.

⁴ Bland arbetarmän minskade antalet heltidsanställda med 5 procent medan antalet deltidsanställda ökade med 5 procent. Deras minskade veckoarbetstid skulle kunna bero på att heltidsanställda förlorade arbetet i högre utsträckning. Förändringarna i heltid/deltid är relativt liten för tjänstemännen, liksom förändringarna i veckoarbetstiden.

Anställningsvillkor 2020

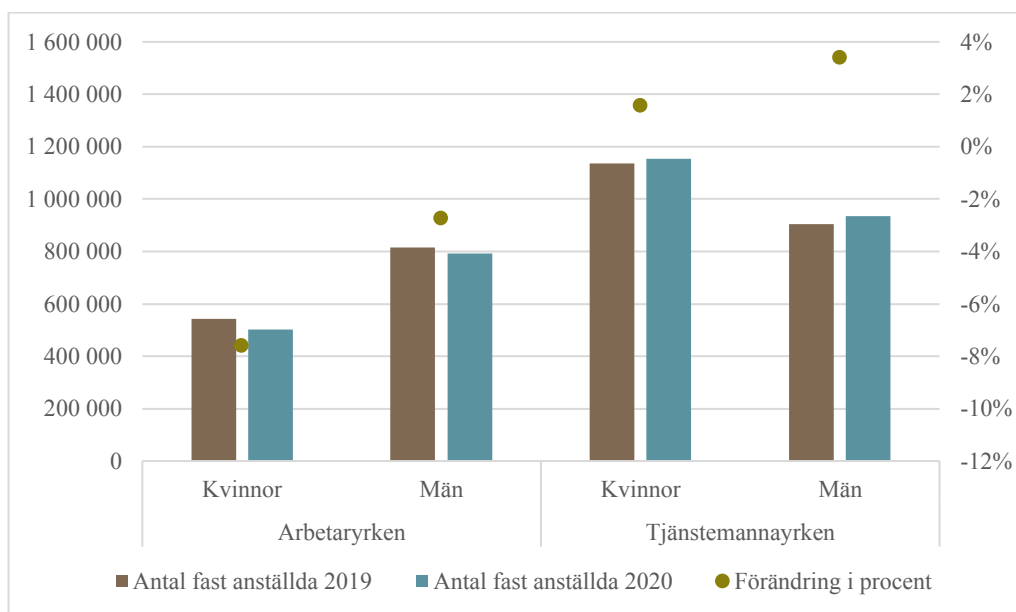
	Arbetaryrken		Tjänstemannayrken	
	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män
Andel tillfälliga anställningar	24,4 %	15,1 %	10,0 %	8,8 %
Andel bemanningsanställningar	1,2 %	2,2 %	1,8 %	1,6 %

Källa: AKU, SCB

Mellan 2019 och 2020 minskade det totala antalet sysselsatta arbetstagare med 45 000 personer.⁵ Av dessa minskade antalet fast anställda med drygt 15 000 medan antalet med tidsbegränsade anställningar minskade med nästan 29 000. Visstidsanställningar utgör 15 procent av anställningarna på arbetsmarknaden. Det innebär att det varit en kraftig överrepresentation av tillfälliga anställningar bland de anställningar som försvunnit under pandemins första år. Minskningen av visstidsanställningar har inte inneburit att otrygga jobb blivit trygga. När krisen slog till var det arbetstagare med otrygga anställningar som i första hand blev av med sitt arbete.

Förändring av antalet fast anställda

Förändring i antal och procent 2019 och 2020

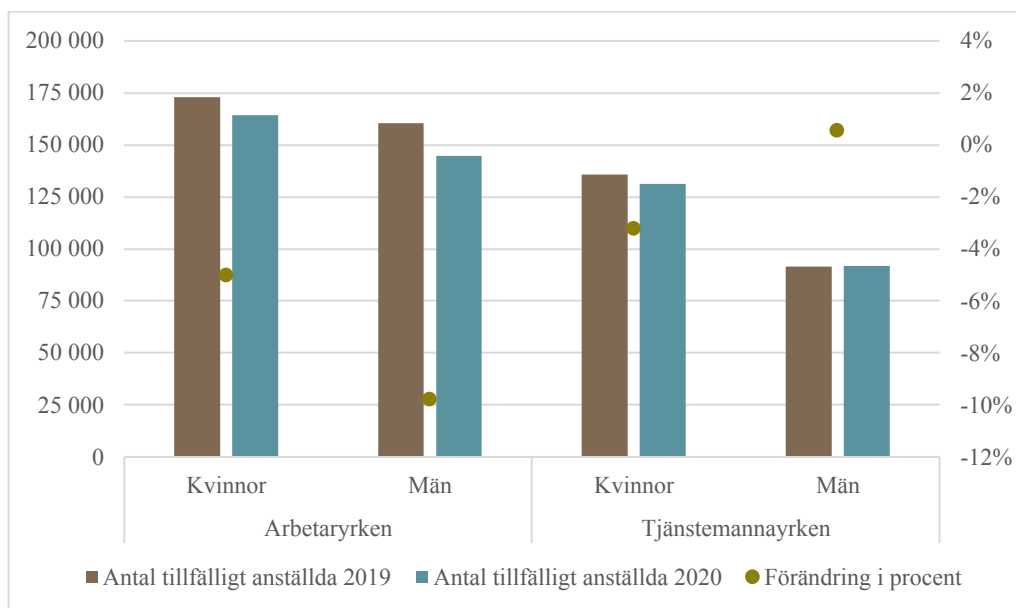
Källa: AKU, SCB

Bland tjänstemän ökade antalet fasta anställningar mellan 2019 och 2020, bland både kvinnor och män. Mönstret är det motsatta inom arbetaryrkena, med den största minskningen bland kvinnor i arbetaryrken.

⁵ Antalet anställda i arbetaryrken minskade med 87 000 medan antalet anställda i tjänstemannayrken ökade med 42 000. Den totala förändringen är en minskning med 45 000 anställda.

Förändring av antalet tillfälligt anställda

Förändring i antal och procent 2019 och 2020

Källa: AKU, SCB

Antalet visstidsanställda har minskat inom alla grupper, utom bland män i tjänstemannayrken. Klass och könsskillnaderna är tydliga. Kvinnor i arbetaryrken förlorade fasta anställningar i lika stor utsträckning som de förlorade tillfälliga anställningar. För män i arbetaryrken försvann tillfälliga anställningar i högre grad än fasta arbeten.

Systemet med korttidsarbete kringgår många kvinnor i arbetaryrken

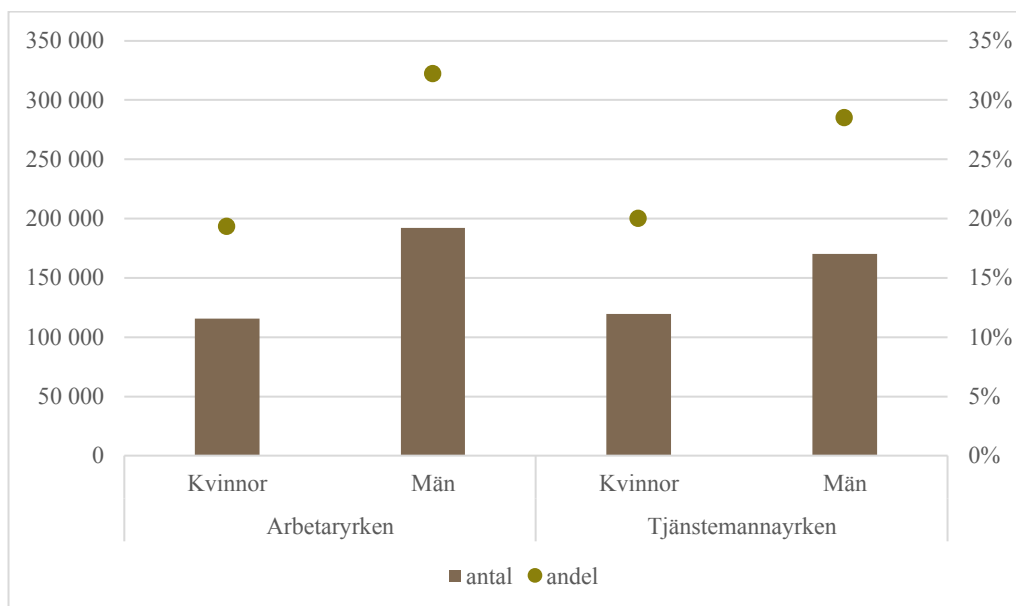
Systemet med korttidsarbete har mildrat krisens negativa effekter på arbetsmarknaden. Men det finns också tydliga skillnader mellan vilka branscher och grupper av anställda som har omfattats av korttidsarbete. Ersättning för korttidsarbete är tillgängligt för privata företag men inte för offentliga arbetsgivare. De branscher där flest anställda har omfattats av korttidsarbete är tillverkning, handeln, hotell- och restaurang och verksamheter inom juridik, ekonomi, vetenskap och teknik. De tre första branscherna omfattar en stor del arbetaryrken. Tillverkningsområdet sysselsätter en majoritet män, medan handeln och hotell- och restaurang sysselsätter något fler kvinnor.

Det finns inga regler som utesluter att även deltidsarbetande och visstidsanställda kan omfattas av korttidsarbete, så länge det finns en avtalad förväntad arbetstid för den enskilda arbetstagaren. Men däremot måste arbetsgivaren ha gjort vad den kan för att minska sina arbetskraftskostnader för att uppfylla kraven för ekonomiskt stöd. I Tillväxtverkets regler står att sådana åtgärder kan vara "uppsägning av personal som inte är tillsvidareanställd och som inte bedöms vara verksamhetskritisk, till exempel konsulter, inhyrd personal eller tillfälligt anställd personal" (Tillväxtverket, 2020). Det har alltså funnits starka incitament för arbetsgivare att säga upp personal med tillfälliga anställningar för att kunna tillgodogöra sig det statliga stödet för att minska behovet av att säga upp fast anställda.

Skillnaden i antal kvinnor och män som haft möjlighet till korttidsarbete är stor. Män i arbetaryrken står för det högsta antalet i korttidsarbete, men de står också för det högsta antalet arbetslösa. I jämförelse med hur stor andel av den totala arbetslösheten och minskade sysselsättningen som kvinnor och män i arbetaryrken står för har deras möjlighet till korttidsarbete varit mindre än tjänstemännens. I relation till arbetslöshetssiffrorna är män i tjänstemannayrken överrepresenterade i möjligheten till korttidsarbete, medan både kvinnor och män i arbetaryrken är underrepresenterade.

Korttidsarbete

Kvinnor och män i arbetar- och tjänstemannayrken, antal och andel

Källa: Tillväxtverket (2020) samt egna beräkningar baserat på SCBs AKU-data över köns- och yrkesfördelning på branschnivå. Antagandet bakom beräkningarna är att korttidsarbetet fördelats jämnt utifrån köns- och klassfördelningen inom varje bransch. Data från Tillväxtverket är på antal anställda som omfattas av beviljade ansökningar för korttidsarbete.

Var fjärde kvinna i arbetaryrken har en visstidsanställning och har därmed mer sällan kommit att omfattas av korttidsarbete i privat sektor. Det, i kombination med att stödet inte omfattar offentliga arbetsgivare har inneburit att det statliga stödet inte kommit stora grupper av kvinnor i arbetaryrken till del. Kvinnor i arbetaryrken förlorade visstidsanställningar i lika stor utsträckning som de förlorade fasta heltider. Med tanke på att fasta anställningar försvann i högre utsträckning för kvinnor i arbetaryrken än för andra är frågan om upplägget med korttidsarbete var uppbyggt på ett sätt som missgynnar de arbetaryrken där många kvinnor är anställda.

Slutsatser

Utvecklingen på arbetsmarknaden, i form av arbetslöshet och sysselsättning, under pandemiåret 2020 har varit sämre för arbetare än för tjänstemän. Sett till dess relativa storlek har utvecklingen varit värst för kvinnor i arbetaryrken. För de som fortfarande finns kvar i arbete har den genomsnittliga veckoarbetstiden minskat för kvinnor och män i arbetaryrken medan den genomsnittliga veckoarbetstiden knappt påverkats för tjänstemän. Frånvaro från arbetet på grund av covid-19 visar också på klass- och könsskillnader, där frånvaron varit som störst för kvinnor i arbetaryrken, följt av män i arbetaryrken.

Två saker sticker ut i genomgången av arbetsmarknadsutvecklingen. Löntagare med otrygga, tillfälliga, anställningar är de som främst fått betala det ekonomiska priset i form av arbetslöshet. Det andra är att kvinnor i arbetaryrken även i stor utsträckning förlorat fasta anställningar. Det här tyder på att systemet med korttidsarbete, som skulle rädda jobben, inte fungerat lika väl för personer med otrygga anställningar eller kvinnor i arbetaryrken – yrken som ofta är kontaktyrken. Det som däremot i viss utsträckning hjälpt dessa grupper har varit den bättre tillgången till a-kassa samt det slopade karensavdraget, vilket förbättrat ekonomin för många som förlorat sitt arbete eller blivit sjuka på arbetet. Även satsningarna på arbetsmarknadspolitiken och den förbättrade möjligheten till reguljär utbildning har varit positiva.

Få arbetare kan arbeta hemifrån

Rekommendationen att arbeta hemma har varit en framträdande del i den svenska strategin för att minska pandemins negativa effekter på liv och hälsa. Flera studier visar att möjligheten att ha kunnat arbeta hemifrån har spelat roll för risken att drabbas av covid-19. De yrkesgrupper som inte har kunnat arbeta hemifrån har haft en högre risk att smittas men också att bli svårt sjuka. I synnerhet är det personer i yrken som innebär kontakter med andra som har löpt en högre risk (Region Stockholm 2020, Folkhälsomyndigheten 2021).

Undersökningar från Statistiska Centralbyrån visar att en stor del av de anställda på svensk arbetsmarknad inte har arbetat hemifrån. Under fjärde kvartalet 2020 var det ungefär två tredjedelar av alla arbetstagare som inte alls arbetat hemifrån. Men det finns också tydliga klasskillnader, över nio av tio anställda i arbetaryrken arbetade inte hemifrån jämfört med strax under hälften av anställda i tjänstemannayrken (SCB). Skillnaden mellan kvinnor och män i arbetaryrken är mycket liten, medan något fler kvinnor i tjänstemannayrken har arbetat hemifrån jämfört med män.

LOs undersökning bekräftar bilden – 9 av 10 är på plats på jobbet

Den undersökning som LO låtit Kantar SIFO göra av villkoren i arbetet för drygt 3 000 arbetare stämmer väl överens med den offentliga statistiken. En överväldigande majoritet av personer i arbetaryrken har haft ingen eller väldigt begränsad möjlighet att arbeta hemifrån såväl före som under pandemin.

Hela 99 procent av de tillfrågade arbetade enbart eller mestadels på sin ordinarie arbetsplats före pandemin. En liten andel av arbetarna har sedan haft möjlighet att följa rekommendationerna om att arbeta hemifrån: 7 procent uppger att de arbetat hemifrån eller kombinerat att arbeta hemifrån med arbete på sin ordinarie arbetsplats. Något fler kvinnor än män uppger att de kunnat arbeta hemifrån, men skillnaden är liten.

Den stora majoriteten, 93 procent, har fortsatt att arbeta på sin ordinarie arbetsplats. Den huvudsakliga anledningen är att arbetet endast går att utföra på plats, det uppger 9 av 10 personer.

Arbetsgivaren har ett ansvar att anpassa arbetssituationen för anställda för att minska arbetsmiljörisker och smittspridning av covid-19 (Arbetsmiljöverket, 2020). Arbetsgivare har uppmanats att lägga om till distansarbete för anställda där det är möjligt. Undersökningen visar att det är mycket få arbetare som anser att de hade kunnat arbeta hemifrån, men att deras arbetsgivare inte erbjudit det (4 procent av kvinnorna och 2 procent av männen).

Bland de som kunnat arbeta hemifrån uppger ungefär var tredje att det beror på att arbetsgivaren gjort anpassningar, medan huvuddelen svarar deras arbete redan innan gick att utföra hemifrån. Något fler män än kvinnor uppger att deras arbetsgivare gjort anpassningar i arbetsorganisation eller arbetsuppgifter som gjort distansarbete möjligt. Något fler kvinnor än män uppger att det redan innan pandemin var möjligt att arbeta hemifrån.

Små skillnader mellan branscher

Det är inga stora skillnader mellan branscher i fråga om var man arbetat under pandemin. En mycket liten minoritet har kunnat arbeta hemifrån. Det är vanligast att personer som arbetar inom myndigheter, samhällsservice, säkerhet och försvar kunnat arbeta hemifrån, där 8 procent av de anställda har uppgett att de arbetat hemifrån under pandemin. Jämfört med andra branscher är det få av personerna i undersökningen som arbetar inom dessa områden, endast 5 procent (något större andel män än kvinnor). Genomgående är dock möjligheten att arbeta hemifrån oavsett bransch liten för personer i arbetaryrken.

Arbetsplats under pandemin

De fyra största branscherna för kvinnor respektive män i undersökningen.
Andel av kvinnor respektive män i undersökningen inom parentes.

	Hälso- och sjukvård (23 % av kvinnorna)	Förskola och skola (20 % av kvinnorna)	Vård och omsorg (14 % av kvinnorna)	Handel (9 % av kvinnorna)	Logistik och lager (7 % av männen)	Bygg och anläggning (11 % av männen)	Transport (13 % av männen)	Industri och tillverkning (26 % av männen)
På arbetsplatsen	96 %	97 %	97 %	95 %	96 %	97 %	99 %	99 %
Både och	1 %	2 %	2 %	1 %	1 %	0 %	0 %	0 %
Hemifrån	3 %	1 %	1 %	4 %	3 %	3 %	1 %	0 %

Källa: LO, SIFO Kantar 2021

Sett till de fyra vanligaste branscherna för kvinnor respektive män i undersökningen är det något vanligare att man kunnat arbeta hemifrån i de branscher där en stor andel av kvinnor arbetar jämfört med de största branscherna bland män.

Arbetarkvinnor jobbar i kontaktyrken

Arbetarkollektivet är ingen homogen grupp och förutsättningarna inom LOs yrkesområden att arbeta smittsäkert ser olika ut. En aspekt är om den som arbetar kommer i kontakt med andra människor som en del av sitt arbete. Det innebär särskilda utmaningar i fråga om att hålla avstånd men även gällande skydd mot smittspridning för de som arbetar såväl som för de människor som arbetarna möter i sitt arbete.

I undersökningen har därför frågan ställts om de svarande anser sig arbeta inom ett kontaktyrke. Begreppet kontaktyrke definieras i frågan ”Med kontaktyrke menar vi att stor del av ditt arbete innebär kontakt med andra människor som inte är anställda”.

Åtta av tio kvinnor arbetar i ett kontaktyrke

Närmare åtta av tio kvinnor i undersökningen anger att de arbetar i ett kontaktyrke. För män är motsvarande siffra fem av tio. De villkor som gäller för kontaktyrken speglar därför i stor utsträckning de upplevelser och erfarenheter som kvinnor i arbetaryrken generellt haft hittills under pandemin. Men även en större del av arbetarmännen än vad man kanske traditionellt tänker sig.

Personer i kontaktyrken upplever problem i högre utsträckning under pandemin

Undersökningens resultat visar att de som arbetar i kontaktyrken upplever vissa av pandemins utmaningar på arbetsplatsen i större utsträckning än andra. Eftersom de som arbetar i ett kontaktyrke möter andra människor i sitt jobb blir också möjligheterna att kunna hålla avstånd till andra svårt. Nära hälften av de svarande i kontaktyrken uppger att de i liten eller ingen utsträckning alls har kunnat hålla avstånd till andra i sitt arbete. Detta kan jämföras med övriga yrken som i stället uppger att de i väldigt hög utsträckning (77 procent) har kunnat hålla avstånd. Kontaktyrken upplever också i högre grad (25 procent) än icke kontaktyrken (sex procent) att kontakten med de personer som de möter i sitt yrke inte går att hålla smittsäker.

Personer i kontaktyrken uppger i högre grad än andra brist på personlig skyddsutrustning där 38 procent av de svarande i kontaktyrken uppger att de i låg utsträckning eller inte alls fått tillgång till skydd i jämförelse med 29 procent för övriga.

En tredjedel av de svarande i kontaktyrken upplever att informationen från chef eller ledning varit otydlig samtidigt som de upplevt en högre grad av personalbrist (45 procent) i jämförelse med övriga yrken (36 procent). Pandemin har också gjort att kontaktyrken upplever en högre grad av ansträngd fysisk arbetsmiljö (22 procent) än övriga yrken (15 procent). Dessutom anger personer i kontaktyrken en ökad arbetsbelastning under pandemin såväl som att nya arbetsuppgifter ökat. Detta har lett till att personer i kontaktyrken upplevt att deras möjligheter till återhämtning minskat (26 procent) i större utsträckning än övriga (15 procent).

Men allt är inte negativt. En positiv aspekt är att personer i kontaktyrken upplever att deras samarbete med arbetskamrater under pandemin har förbättrats i högre grad än inom andra yrken. 24 procent av personer i kontaktyrken uppger att samarbetet ökat under pandemin i jämförelse med 13 procent bland övriga yrken.

Skyddet på jobbet ser olika ut

Arbetsgivare har ansvar för att se till att arbetet kan utföras utan risk för ohälsa eller olycksfall. Enligt arbetsmiljölagen ska arbetsgivare ska undersöka och förebygga arbetsmiljörisker så att anställda kan arbeta säkert. Riskbedömningen bör ske i samverkan med arbetstagarerna.

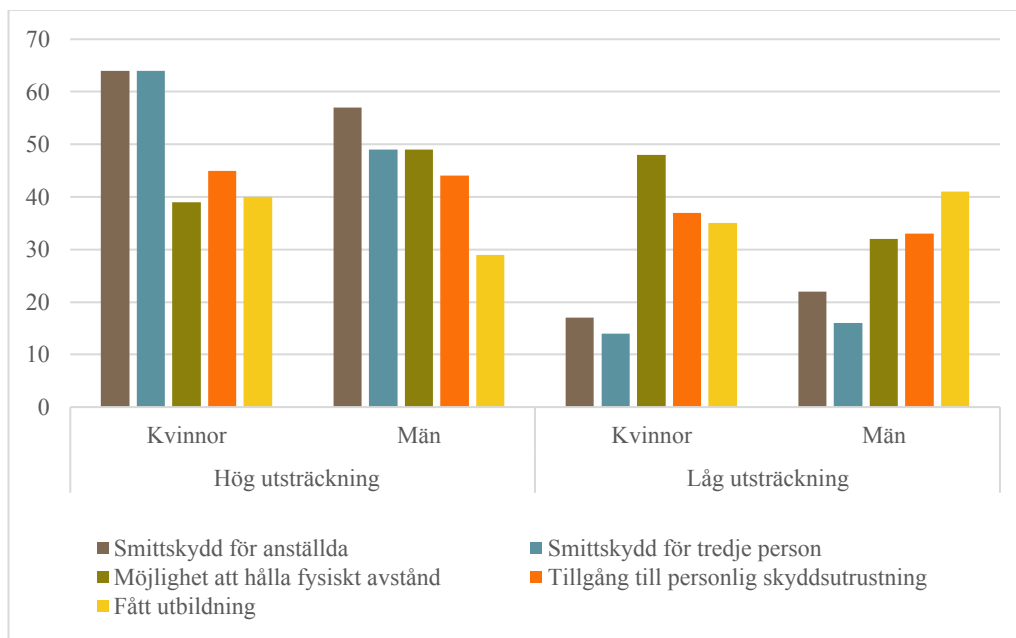
Covid-19-pandemin har satt behovet av ett aktivt förebyggande arbetsmiljöarbete på sin spets. Det har blivit allt tydligare att smittan drivs på arbetsplatser där många personer samlas och det är svårt att hålla avstånd, mellan arbetskamrater eller mellan anställda och personer de möter i arbetet. När partsrelationerna fungerat som de ska har arbetsgivare och skyddsombud gemensamt ansvar för att hitta lösningar på risker som uppstår i arbete. Men där det inte finns en tidigare upparbetad samverkan på arbetsmiljöområdet blir riskbedömningar och åtgärder lidande.

När skyddsombudet på en arbetsplats upptäcker att det finns brister i arbetsmiljö eller smittskydd som kan riskera arbetstagares liv och hälsa kan hen begära åtgärd från Arbetsmiljöverket, eller i akuta fall avbryta arbetet genom så kallat skyddsombudsstopp. En genomgång av arbetsmiljöverkets statistik visar att anmälningar och stopp från skyddsombud relaterade till pandemin i första hand rör yrken och arbetsplatser där de anställda är i kontakt med många personer (Arbetsmiljöverket, 2021) Det är till stor del inom äldreomsorg, verksamheter inom socialtjänsten samt kollektivtrafiken som skyddsombud larmat till Arbetsmiljöverket om otillräckliga åtgärder på arbetsplatserna. Inom hälso- och sjukvården, tycks skyddsombuden, enligt Arbetsmiljöverkets statistik, inte ha sett ett lika stort behov av att begära extern hjälp för att driva på arbetsgivarnas åtgärder för skyddet på jobbet.⁶

Vad säger då LOs undersökning om hur personer i arbetaryrken upplevt att deras arbetsgivare hanterat smittan på arbetsplatserna?

Tillgång till insatser för att minska smitta på arbetet

Kvinnor och män i arbetaryrken, andel

Källa: LO/Kantar SIFO 2021

⁶ Däremot kommer en stor andel av anmälningarna om *allvarliga tillbud* – när arbetstagare utsatts för smitta i samband med arbetet – som arbetsgivare är skyldiga att anmäla enligt smittskyddslagen från hälso- och sjukvårdsområdet.

Undersökningen har ställt frågan i vilken utsträckning som arbetsgivaren agerat för att minska smittspridningen på arbetsplatsen för dem som arbetar. Sex av tio av de tillfrågade anser att arbetsgivaren i hög utsträckning agerat för att minska smittspridning på arbetsplatsen. 20 procent upplever dock att arbetsgivaren i låg eller ingen utsträckning alls har agerat för att minska smittspridningen. Kvinnor anger i lite högre utsträckning än män att arbetsgivaren agerat.

På frågan om arbetsgivaren agerat för att minska smittspridning för andra utöver de som arbetar – såsom kunder, brukare eller patienter svarar 56 procent att detta skett i hög utsträckning. Kvinnor uppger i större utsträckning än män att arbetsgivaren agerat. 15 procent av de som svarat bedömer att detta gjorts i låg eller ingen utsträckning alls.

Hälften av kvinnorna kan inte hålla fysiskt avstånd på jobbet

På frågan i vilken utsträckning de svarande haft möjlighet att hålla avstånd till andra i sitt arbete anger knappt hälften, 45 procent av de tillfrågade att de i stor utsträckning har kunnat hålla fysiskt avstånd till andra. En nästan lika stor grupp av de svarande, 39 procent, uppger å sin sida att de endast i låg eller ingen utsträckning haft möjlighet att hålla avstånd.

Kvinnor upplever i större utsträckning än män att de inte kan hålla avstånd på jobbet. Knappt hälften av kvinnorna jämfört med 32 procent av männen anger att de inte kunnat hålla avstånd.

Nära fyra av tio utan utbildning för att minska smitta

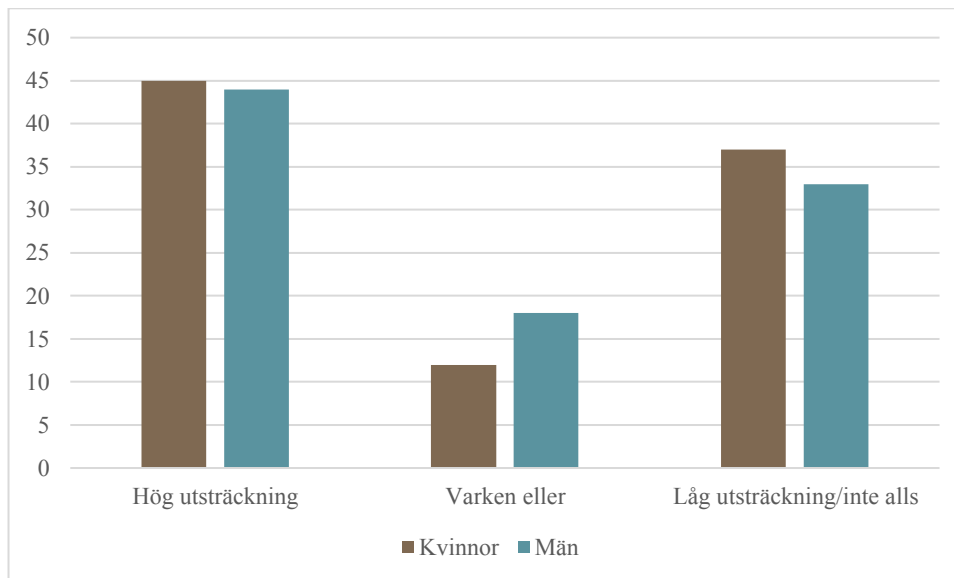
Det finns stora skillnader inom gruppen arbetare rörande tillgång till utbildning för att minska smitta eller smittspridning på arbetet. Nära fyra av tio svarande i undersökningen anger att de fått lite eller ingen utbildning alls, medan en tredjedel uppger att de fått utbildning i stor utsträckning. Fler kvinnor än män uppger att de fått möjlighet till utbildning. Undersökningen visar också att svarande med tidsbegränsade anställningar i större utsträckning inte fått tillgång till utbildning för att undvika eller minska smittspridning. Bland svarande med tidsbegränsade anställningar uppger 34 procent att det inte fått någon utbildning alls. Detta kan jämföras med svarande med fasta anställningar där 23 procent uppger att de inte heller fått någon utbildning. Svarande med de lägsta inkomsterna uppger också i högre grad (31 procent) att de inte fått tillgång till utbildning i jämförelse med svarande med högre inkomster (18 procent).

Stora skillnader i fråga om tillgång till personlig skyddsutrustning

Frågan om de svarande haft tillgång till personlig skyddsutrustning är en vattendelare. 44 procent av de svarande uppger att de haft tillgång till utrustning i stor utsträckning. 34 procent anger dock att de haft liten eller ingen tillgång till personlig skyddsutrustning. Kvinnor anger i något högre grad än män att de inte haft tillgång till utrustning.

I vilken utsträckning har du i ditt arbete under pandemin haft tillgång till personlig skyddsutrustning?

Kvinnor och män i arbetaryrken, andel

Källa: LO/Kantar SIFO 2021

Undersökningen visar att lägre inkomster sammanfaller med sämre tillgång till skydd medan högre inkomster sammanfaller med högre tillgång till skydd. Personer som uppger att de flera gånger arbetat även om de varit sjuka uppger också att de haft väldigt låg tillgång till personlig skyddsutrustning. Bland svaranden med tillfälliga anställningar uppger en knapp tredjedel att de inte haft någon tillgång till personlig skyddsutrustning alls. Detta kan sättas i förhållande till svarande med fasta anställningar där antalet är 16 procent.

Anpassningar av arbetsupplägg och organisation

Frågan i vilken utsträckning som de svarande fått anpassningar av arbetsupplägg eller organisation för att minska smitta eller smittspridning i sitt arbete bildar två läger bland de svarande. Av de svarande uppger drygt fyra av tio att de i hög utsträckning fått anpassningar i arbetsupplägg eller organisation. Men en dryg tredjedel av de svarande uppger samtidigt att de i låg eller ingen utsträckning alls fått några anpassningar. Kvinnor anger i större utsträckning (46 procent) än män (37 procent) att de fått tillgång till anpassning medan männen (34 procent) i högre utsträckning än kvinnor (29 procent) anger att de inte fått tillgång till anpassning.

Drygt hälften är nöjda med arbetsgivarens insatser, men två av tio är missnöjda

På frågan om de svarande känner sig nöjda med sin arbetsgivares hantering för att minska smittspridning uppger sex av tio att de är nöjda, medan ungefär två av tio inte anser att arbetsgivaren har gjort ett bra jobb. 63 procent av kvinnorna är nöjda medan 56 procent av männen känner sig nöjda med arbetsgivarens insatser. Personer i kontaktyrken (57 procent) är i lite mindre utsträckning än övriga (63 procent) nöjda med arbetsgivarens insatser. Samma trend gäller för personer med de lägsta lönerna som också är mindre nöjda än övriga.

Stora effekter på kvinnors arbetsituation under pandemin

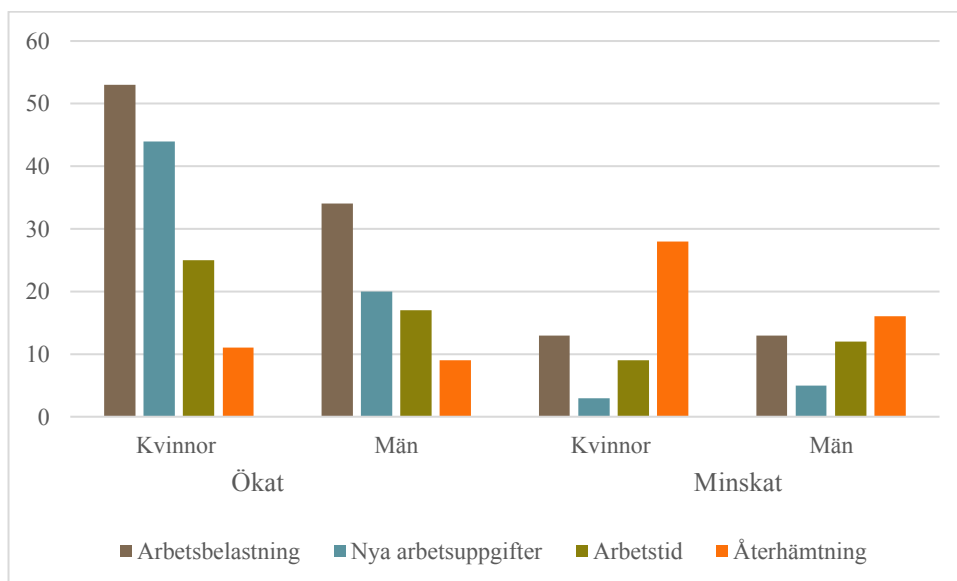
Pandemin har ökat kvinnors arbetsbelastning

Eftersom pandemin påverkat sektorer och yrken på olika sätt har detta också fått olika konsekvenser för arbetstagare. Arbetarna är ingen homogen grupp vilket speglas i de svarandes arbetsituation. När det kommer till den upplevda arbetsbelastningen uppger 44 procent av de svarande att arbetsbelastningen varit oförändrad under pandemin. 14 procent upplever till och med att arbetsbelastningen minskat i någon grad. Dock anger hela 42 procent att arbetsbelastningen ökat och bland gruppen kvinnor såväl som gruppen kontaktyrken är det drygt hälften av de svarande som anger en ökad arbetsbelastning. Förutom logistik, lager och postverksamhet är det en särskilt hög andel svarande inom de kvinnodominerade yrkesområdena hälso- och sjukvård, vård- och omsorg, förskola och skola som upplever ökad arbetsbelastning. Detta bör betraktas mot det redan höga tryck som fanns på dessa yrkesgrupper redan innan pandemin.

Att just kvinnor upplever en ökad grad av arbetsbelastning under pandemin syns också bland tjänstemannagruppens kvinnor. En undersökning visar att hela 40 procent av de kvinnor i tjänstemannayrken som jobbat kvar på sin ordinarie arbetsplats upplever ökad arbetsbelastning (TCO, 2021).

Hur pandemin påverkat arbetet för arbetare

Kvinnor och män i arbetaryrken, andel

Källa: LO/Kantar SIFO 2021

Möjligheten till återhämtning minskar för kvinnor

Möjlighet till återhämtning är en viktig förutsättning för en hållbar arbetsmiljö. För många av de tillfrågade i undersökningen anses möjligheten till återhämtning under pandemin vara samma som innan. 66 procent av de svarande anger oförändrat på frågan om pandemin har påverkat deras arbete och möjligheten till återhämtning. En av tio anger att möjligheten till återhämtning har ökat, medan två av tio svarar att möjligheten till återhämtning minskat. Här finns också en skillnad mellan män och kvinnor i svaren. Hela 72 procent av männen anger att möjligheten till återhämtning är oförändrad och 16 procent av männen i undersökningen upplevde att möjligheten till återhämtning minskat. Detta kan jämföras mot närmare en

tredjedel av kvinnorna i undersökningen som upplever att återhämtningen minskat. Liknande resultat ses hos gruppen kontaktyrke där 26 procent uppger att återhämtningen minskat.

En fjärdedel bland kvinnorna har fått ökad arbetstid

Vissa arbetare har fått mindre att göra under pandemin medan andra har fått mer. På frågan om hur pandemin påverkat arbetstiden uppger en majoritet, 68 procent av de svarande att arbetstiden varit oförändrad. Drygt en på tio svarande uppger att deras arbetstid minskat.

För två av tio av de svarande har arbetstiden istället ökat. Kvinnorna i undersökningen uppger att arbetstiden ökat med 25 procent. Det går också att se en skillnad mellan kontaktyrken och inte kontaktyrken där personer i kontaktyrken i högre utsträckning uppger att arbetstiden ökat jämfört med personer i icke kontaktyrken.

Resultatet från enkäten visar också att personer med de lägsta såväl som de högsta lönerna har fått mest ökad arbetstid. De svarande med de lägsta lönerna uppger samtidigt att nästan en fjärdedel i gruppen fått se sin arbetstid reducerad under pandemin. Samma trend ses bland de personer som angett att deras huvudsakliga sysselsättningsform under pandemin varit timanställd. Här uppger drygt en tredjedel timanställda att deras arbetstid ökat samtidigt som knappt en tredjedel i samma grupp uppger att arbetstiden minskat.

Fyra av tio kvinnor har fått nya typer av arbetsuppgifter

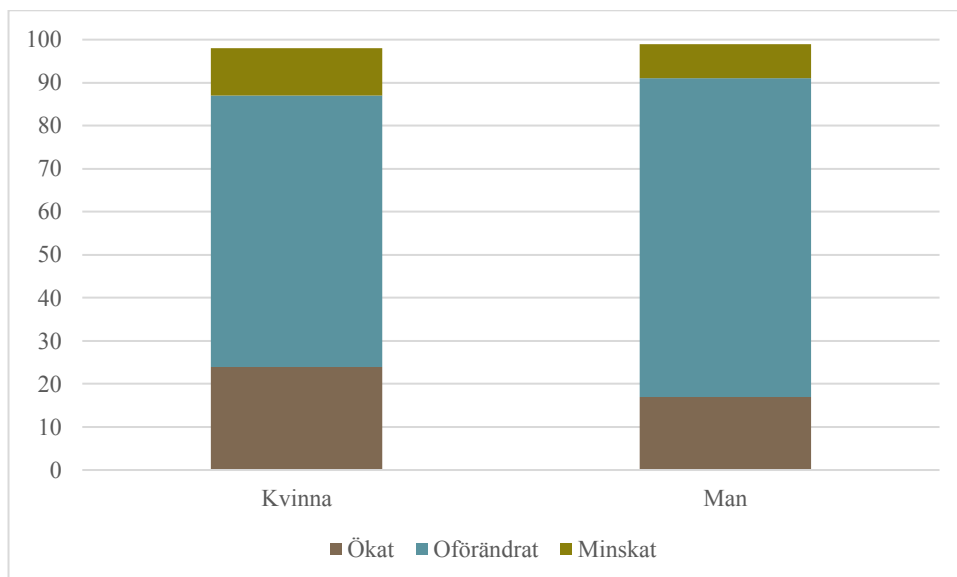
På frågan om pandemin har påverkat arbetet i form av nya typer av arbetsuppgifter svarar sex av tio av de svarande i undersökningen att de inte upplever någon skillnad mot före pandemin. Men en tredjedel av de svarande anger att nya typer av arbetsuppgifter ökat medan fyra procent anger att det minskat. Här finns en tydlig skillnad mellan män och kvinnor i svaren. 44 procent av kvinnorna i undersökningen anger en ökning av nya typer av arbetsuppgifter medan bara 20 procent av männen gör det. Det är även en högre andel kontaktyrken än icke kontaktyrken som anger ökning av arbetsuppgifter.

Mer av bra samarbete bland kvinnor under pandemin

Av de svarande i undersökningen upplever en majoritet att samarbetet med arbetskamrater är oförändrat under pandemin. En mindre grupp upplever att samarbetet försämrats medan två av tio upplever att samarbetet förbättrats. Kvinnor upplever i lite större utsträckning än män att samarbetet både blivit sämre och ökat. Även personer i kontaktyrken upplever mer av bra samarbete under pandemin i jämförelse med personer i icke kontaktyrken.

Hur har pandemin påverkat ditt arbete? Ett bra samarbete med arbetskamrater

Kvinnor och män i arbetaryrken, andel

Källa: LO/Kantar SIFO 2021

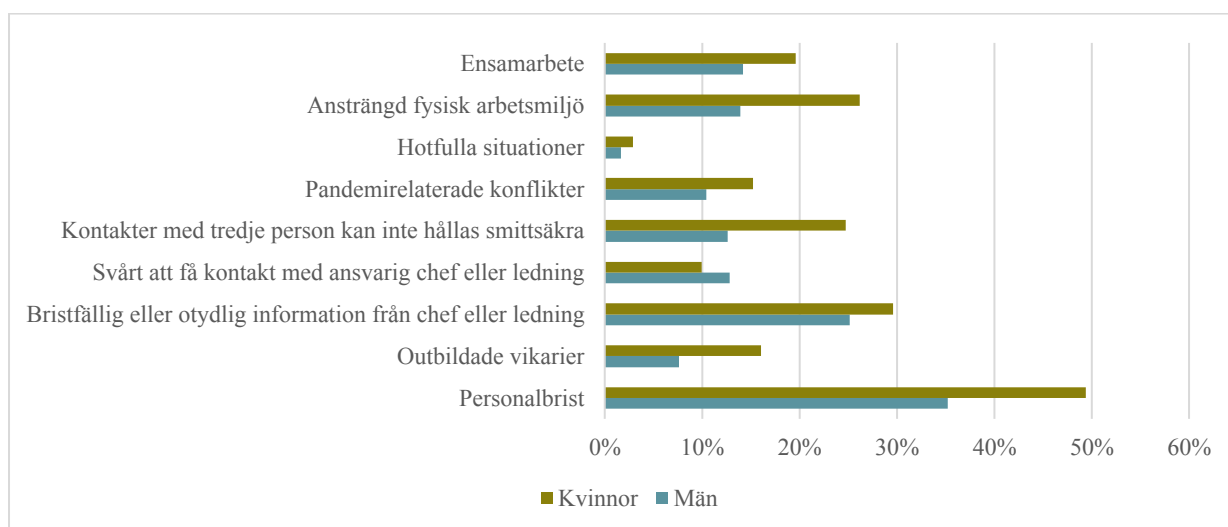
När vi tittar på den lilla grupp av arbetare som jobbat lika mycket, delvis eller helt hemma under pandemin så är det tydligt att denna grupp upplever att samarbetet minskat. Bland personerna i gruppen som mestadels eller helt arbetat hemma uppger knappt hälften att samarbetet minskat.

Arbetarna upplever personalbrist under pandemin

Många arbetsplatser och inte minst de kvinnodominerade välfärdsyrkena har tampats med personalbrist redan innan pandemin utbröt. Pandemin har av förklarliga skäl fördjupat denna problematik på många arbetsplatser. På frågan vad de svarande upplevt mer av på sin arbetsplats under pandemin än innan svarade deltagarna i undersökningen främst just personalbrist. Kvinnor upplever i högre grad personalbrist än män.

Problem i arbetet som ökat med anledning av pandemin

Kvinnor och män i arbetaryrken, andel

Källa: LO/Kantar SIFO 2021

Även bristfällig eller otydlig information från chef eller ledning förekommer i större omfattning än tidigare. Likaså problem relaterat till den fysiska arbetsmiljön och ergonomin, där kvinnor i högre grad än män lyfter denna problematik. Andra aspekter som de tillfrågade har upplevt mer av under pandemin är svårigheten att kontakten med tredje person såsom föräldrar, anhöriga eller patienter inte kan hållas smittsäkra. På denna punkt skiljer sig av förklarliga själv svaren en del mellan kvinnor och personer i kontaktyrken å ena sidan och män samt icke kontaktyrken på den andra. Ensamarbetet är en vidare faktor som arbetarna och i synnerhet kvinnor upplevt mer av under pandemin än innan.

Sjuknärvaro och oro för hälsa

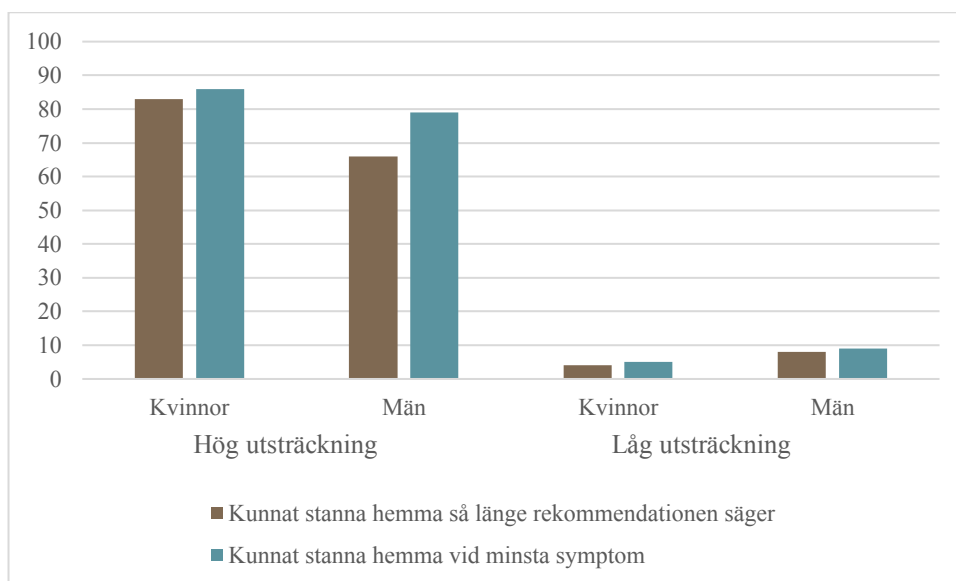
Kan alla arbetare följa råden vid sjukdomssymptom?

En viktig del i den nationella strategin för att minska smittspridningen har varit att alla som varit sjuka eller uppvisat symptom ska stanna hemma. Eftersom arbetarna i så stor utsträckning arbetat på sina vanliga arbetsplatser ställs frågan om de upplevt att de har kunnat följa råden och stanna hemma. I undersökningen har därför frågan ställts: ”I vilken utsträckning har du i ditt arbete under pandemin kunnat stanna hemma vid minsta symptom?”. Drygt åtta av tio svarande i undersökningen uppger att de kunnat stanna hemma. Kvinnor uppger i högre utsträckning än män att de kunnat stanna hemma. På följdfrågan om de svarande upplever att de kunnat stanna hemma vid sjukdom så länge restriktionen säger följer svarmönstret samma trend.

För några, 7 procent, upplevs möjligheten att stanna hemma som liten eller obefintlig. Bland dessa svarande återfinns personer med de lägsta inkomsterna i lite högre utsträckning än övriga inkomstgrupper. Även personer i timanställningar uppger att de i klart lägre utsträckning kunnat stanna hemma så länge rekommendationerna säger det.

I vilken utsträckning har arbetarna under pandemin kunnat stanna hemma vid minsta symptom och enligt rekommendationer

Kvinnor och män i arbetaryrken, andel

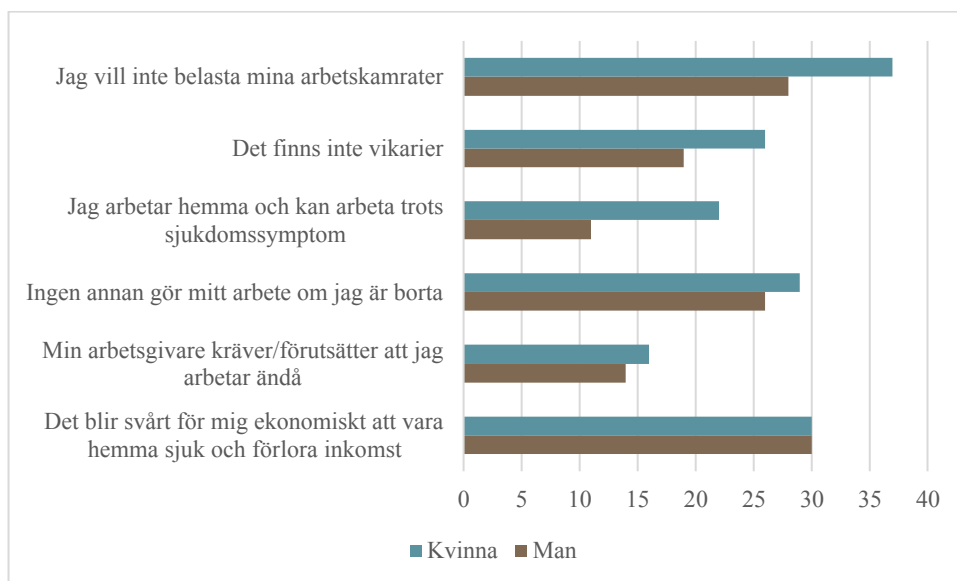
Källa: LO/Kantar SIFO 2021

Inkomstbortfall och upplevelsen att ingen kan göra jobbet gör det svårare att stanna hemma

På frågan om det hänt att den svarande trots allt arbetat fast den varit sjuk eller haft sjukdomssymptom svarar åtta av tio i studien nej. För de personer som svarar att de trots allt arbetat anger de flesta att detta skett en enstaka gång. Män uppger i viss högre grad att de arbetat trots sjuka eller symptom jämfört med kvinnor.

Anledningar till sjuknärvaro

Kvinnor och män i arbetaryrken, andel

Källa: LO/Kantar SIFO 2021

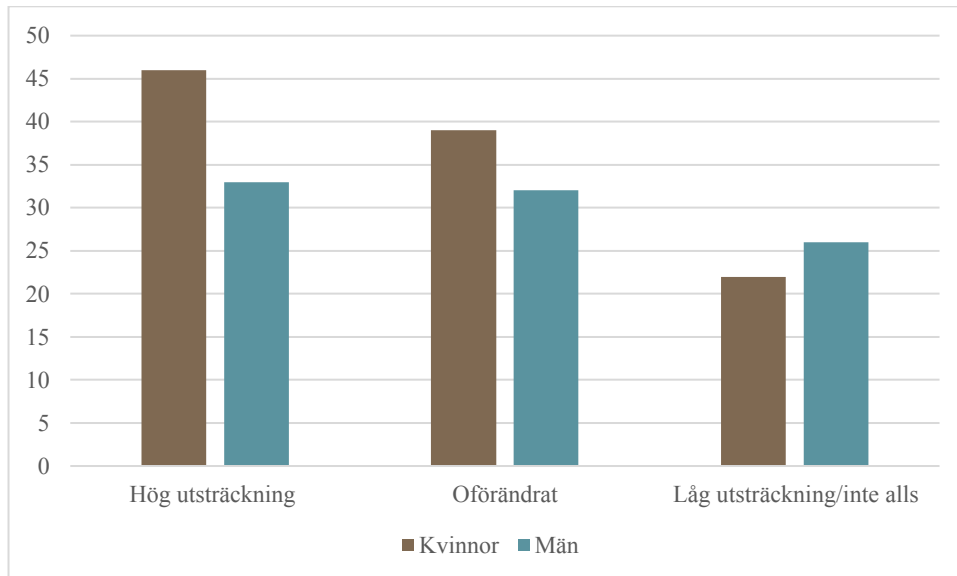
På frågan varför de svarande trots allt valt att gå till jobbet svarar många att detta eller att det blir svårt ekonomiskt att vara hemma sjuk och förlora inkomst. För personer med de lägsta lönerna är detta svar särskilt markant. Kvinnor upplever att de inte vill belasta sina arbetskamrater eller upplever att ingen annan gör jobbet om de är borta. Dessutom anger kvinnor att det inte finns vikarier.

Fyra av tio oroar sig för sin hälsa under pandemin

Mot bakgrund av svaren ovan väcks frågan om arbetarna känt oro för sin hälsa under pandemin. På frågan i vilken utsträckning som de svarande oroar sig för sin hälsa under pandemin uppger fyra av tio att de oroar sig för sin hälsa. Övriga upplever ingen förändring mot tidigare eller oroar sig inte.

I vilken utsträckning oroar du dig över följande under pandemin: Din hälsa?

Kvinnor och män i arbetaryrken, andel

Källa: LO/Kantar SIFO 2021

Oron är generellt större bland kvinnor än bland män och personer i kontaktyrke oroar sig i högre grad än ej kontaktyrken. Vidare oroar sig personer med fast anställning på heltid i mindre utsträckning över sin hälsa än personer med deltids- eller visstidsanställningar.

Sjukdom och mängden arbetstimmar påverkar kvinnors inkomst under pandemin

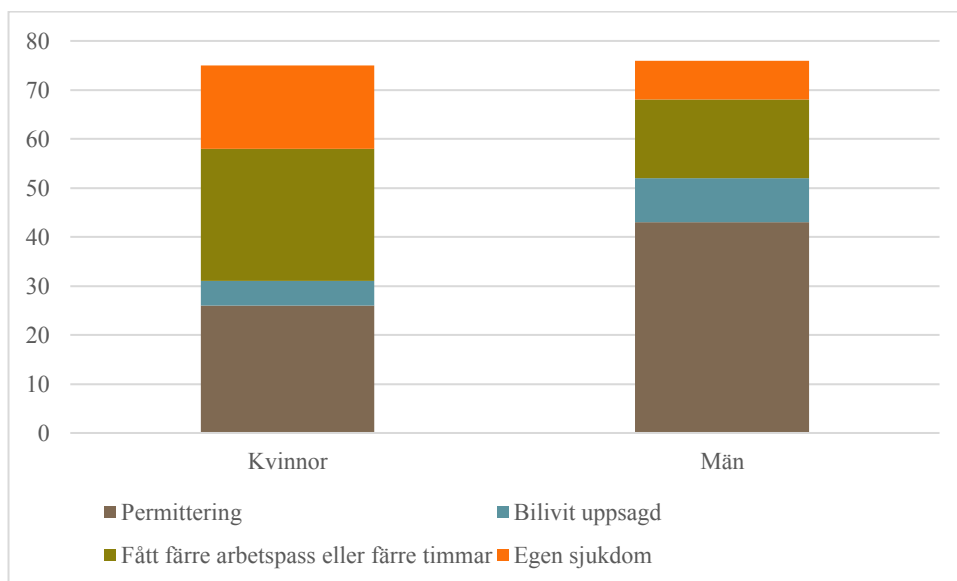
På frågan om pandemin har påverkat inkomst från arbete svarar hela 76 procent av de tillfrågade att läget är oförändrat. En av tio anger att inkomsten ökat till följd av pandemin. För sex av tio av de kvinnor som angett att inkomsten ökat så är det tack vare ökat antal arbetade timmar.

Men inte alla har tagit sig genom pandemin utan negativa konsekvenser för sin inkomst. 14 procent av de svarande anger att inkomsten av arbete minskat till följd av pandemin. För kvinnliga svaranden är siffran 13 procent och för män 15 procent. Svarande med såväl fasta som tidsbegränsade anställningar uppger att inkomsten minskat men de med tidsbegränsade anställningar uppger i högre grad att inkomsten minskat.

Den vanligaste anledningen till minskad inkomst till följd av pandemin för män är permittering. Kvinnornas vanligaste anledning är färre arbetspass eller färre arbetade timmar, tätt följd av permittering.

Du svarade nyss att din inkomst har minskat under pandemin. Vad är den främsta orsaken till detta?

Kvinnor och män i arbetaryrken, andel

Källa: LO/Kantar SIFO 2021

För kvinnor i studien är alltså färre arbetspass eller färre arbetade timmar en stor anledning till inkomstbortfall. Det är det även för gruppen med de lägsta inkomsterna.

Förutom färre arbetspass och arbetstimmar eller permittering anger kvinnor också egen sjukdom som orsak för sitt inkomstbortfall. För kvinnor i kontaktyrken är det två av tio som anger egen sjukdom som främsta orsak.

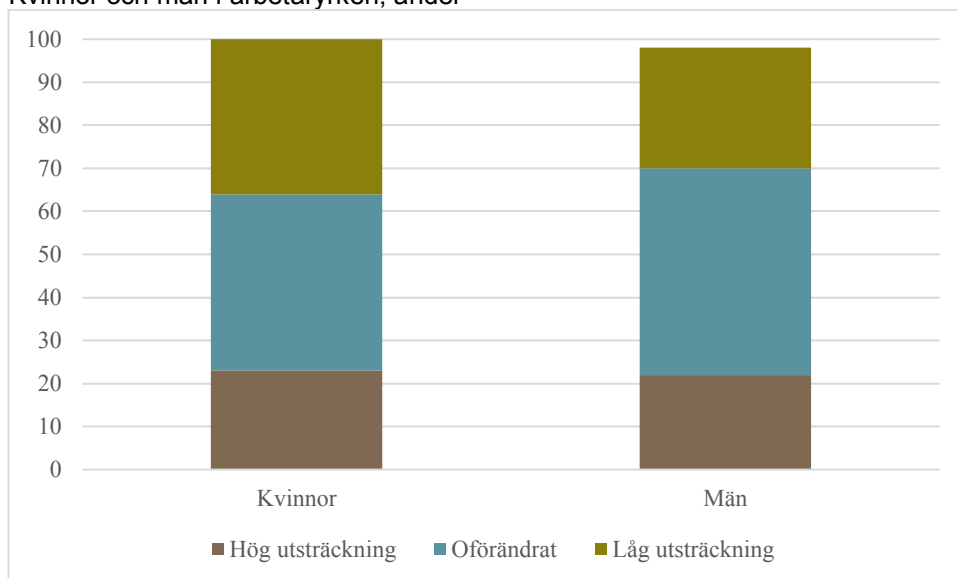
Här finns också skillnader mellan yrkesgrupper. För arbetare inom förskola och skola anger nästan sex av tio svarande att inkomstbortfallet beror på egen sjukdom. Som lyfts i det inledande kapitlet är frånvaro från arbete på grund av covid-19 en klass- och könsfråga, där frånvaron varit som störst för kvinnor i arbetaryrken, följt av män i arbetaryrken.

Oro för privatekonomin och anställning finns bland tidsbegränsat anställda

Undersökningen har också ställt frågan om pandemin har skapat oro för privatekonomin. Nära hälften av de svarande uppgav att oron för privatekonomin är oförändrad under pandemin jämfört med innan. En dryg tredjedel uppger vidare att de inte oroar sig över privatekonomin. Men drygt två av tio svarande uppger att de faktiskt oroar sig i viss utsträckning. I dessa svar ses nästan ingen skillnad mellan män och kvinnor. Däremot oroar sig tidsbegränsat anställda i högre grad än fast anställda. Oron är även större för personer med de lägsta inkomsterna.

I vilken utsträckning oroar du dig över din privatekonomi under pandemin?

Kvinnor och män i arbetaryrken, andel

Källa: LO/Kantar SIFO 2021

Oro för jobbet bland otrygga anställningar

I en ekonomisk kris kan människors oro för sin anställning öka. Men i undersökningen svarar en låg andel av de svarande att de oroar sig för sin anställning. 14 procent anger att de i någon mån oroar sig för detta och här finns inga skillnader mellan män och kvinnors svar i undersökningen. Däremot skiljer gruppen personer med tidsbegränsade anställningar ut sig i det att de i högre grad oroar sig för att förlora jobbet än fast anställda. Nästan var tredje svarande med tidsbegränsad anställning uppgav oro för att förlora sin anställning. Oron är generellt sett högre bland personer med de lägsta lönerna och bland personer som delvis eller helt arbetat hemifrån under pandemin. Vidare uppger nästan en tredjedel av de svarande som uppgett att de gått till jobbet trots symptom anger också att de är oroliga för sin anställning.

Gott skydd nu och satsningar för att förebygga en kommande hälsoskuld

Villkoren i arbetslivet för personer i arbetaryrken har förändrats under pandemin. Inte för att de arbetat hemifrån, utan snarare för att de *inte* gjort det. På kort sikt går effekterna av pandemin att se på arbetares minskade sysselsättning och ökade arbetslöshet, liksom i bristerna i möjligheten för många arbetare att kunna genomföra sitt arbete på tryggt sätt. På längre sikt handlar det om hur hårt en ökad arbetsbelastning i kombination med olika typer av arbetsmiljöproblem i pandemins efterverkningar kommer att slå mot arbetares hälsa och välmående.

Krisen på arbetsmarknaden har slagit dubbelt mot kvinnor i arbetaryrken

Utvecklingen på arbetsmarknaden, i form av arbetslöshet och sysselsättning, har under pandemiåret 2020 varit sämre för arbetare än för tjänstemän. Sett till dess relativa storlek har utvecklingen varit sämst för kvinnor i arbetaryrken. För de som fortfarande finns kvar i arbete har den genomsnittliga veckoarbetstiden minskat för kvinnor och män i arbetaryrken medan den knappt påverkats för tjänstemän. Frånvaro från arbetet på grund av covid-19 visar också på klass- och könsskillnader, där frånvaron varit som störst för kvinnor i arbetaryrken, följt av män i arbetaryrken.

LOs Kantar SIFO-undersökning visar att permittering är att den viktigaste orsaken till minskad inkomst för män i arbetaryrken. Kvinnor svarar i första hand att deras inkomst minskat på grund av att de fått färre arbetspass och arbetat färre timmar, och i andra hand för att de blivit permitterade. Egen sjukdom är också en viktig anledning till att inkomsten minskat för arbetarkvinnor under pandemin, särskilt inom sjuk- och omsorgsbranscher och bland personer i kontaktyrken.

Två saker sticker ut i arbetsmarknadsutvecklingen. Arbetstagare med otrygga, tillfälliga, anställningar är de som främst fått betala det ekonomiska priset i form av arbetslöshet. De otryggt anställda är oftast kvinnor. Det andra är att kvinnor i arbetaryrken även i stor utsträckning förlorat fasta anställningar. Det tyder på att systemet med korttidsarbete, som skulle rädda jobben, inte fungerat lika väl för personer med otrygga anställningar eller kvinnor i arbetaryrken – yrken som ofta är kontaktyrken. Det som däremot i viss utsträckning hjälpt dessa grupper har varit den bättre tillgången till a-kassa samt det slojade karensavdraget, vilket förbättrat ekonomin för många som förlorat sitt arbete eller blivit sjuka på arbetet. Även de förbättrade möjligheterna för arbetslösa att anvisas till reguljär utbildning utan att förlora ersättningen har varit positivt. Men det behövs fortsatta förbättringar av såväl a-kassa som av sjukförsäkringen och den aktiva arbetsmarknadspolitiken för att förebygga negativa konsekvenser på arbetares ekonomi.

Kvinnor i arbetaryrken i riskposition under pandemin

Två saker har visat sig utgöra särskilt tydliga risker för att bli smittad och sjuk i covid-19; att inte kunna arbeta hemma, utan på arbetsplatsen i ett yrke med många nära kontakter med andra. LOs undersökning visar att nio av tio kvinnor i arbetaryrken har arbetat på sin ordinarie arbetsplats under pandemin. Orsaken är framför allt att arbetet bara kan utföras på plats. Åtta av tio kvinnor uppger att de arbetar i ett kontaktyrke och en stor del av deras arbete innebär kontakt med andra som inte är deras arbetskamrater. Villkoren i arbetarkvinnors arbeten utgör påtagliga risker under pandemin.

Undersökningen visar att personer i kontaktyrken har haft större problem än andra med att kontakterna med dem de möter i arbetet inte kunnat hållas smittsäkra.

Drygt hälften av kvinnorna i arbetaryrken anser att deras arbetsgivare i hög utsträckning gjort insatser för att minska smittspridningen på arbetet och lika många är överlag nöjda med de insatser deras arbetsgivare gjort. Men runt var femte kvinna anser att deras arbetsgivare inte agerat i tillräcklig utsträckning. Och det finns vissa tydliga brister. Hälften av kvinnorna i arbetaryrken kan inte hålla fysiskt avstånd på arbetet och en tredjedel av uppger att de fått liten

eller ingen utbildning alls för att minska smitta. Andelen är högre bland de med låg inkomst eller en tidsbegränsad anställning.

Det finns också stora skillnader i vilken tillgång kvinnor i arbetaryrken haft till skyddsutrustning för att minska risken för att smittas och föra smittan vidare. Strax under hälften uppger att de haft god tillgång till skydd, men nära fyra av tio kvinnor uppger att tillgången har varit låg eller obefintlig, trots att man själv bedömer att det finns ett behov. Undersökningen visar också att personer i kontaktyrken i lägre utsträckning än andra haft tillgång till personlig skyddsutrustning. Den indikerar också att lägre inkomster sammanfaller med sämre tillgång till skydd medan högre inkomster sammanfaller med bättre tillgång till skydd.

En möjlig förklaring till att det ser så olika ut är att olika branscher varit olika väl rustade i smittskyddsarbetet, inte minst under pandemins initiala fas när huvudfokus låg på att klara beredskapen inom hälso- och sjukvården. Som många analyser visat sedan dess, var behoven och bristerna stora inom andra kvinnodominerade sektorer som omsorg och sociala verksamheter. Här har skyddsombuden spelat en viktig roll.

Det är en föränderlig tid och nya riskbedömningar behöver göras kontinuerligt. Det är viktigt att komma ihåg att fler yrken än de vi traditionellt tänker på är kontaktyrken och därmed utsatta för stor risk. Bristerna måste åtgärdas omgående för att fler inte ska bli utsatta för risk för liv och hälsa på jobbet.

Ökade arbetsmiljöproblem skapar en hälsoskuld bland kvinnor

Det har varit ett år av osäkerhet och förändrade förutsättningar. Förutom den ökade risk för smitta och sjukdom som präglat arbetssituationen i många arbetaryrken under pandemin har undersökningen visat att även andra delar av arbetsmiljön påverkats. Anställda i vissa branscher har fått mycket högre arbetsbelastning i redan ansträngda verksamheter medan andra upplevt att arbetsuppgifter sinat och att många arbetskamrater fått gå från sina jobb.

Undersökningen visar att kvinnors arbetssituation påverkats i högre utsträckning än mäns. Ett av de tydligaste resultaten är att arbetsbelastningen ökat för över hälften av kvinnorna i arbetaryrken samtidigt som möjligheten till återhämtning minskat.

Pandemin har satt extra press ett redan eftersatt och underdimensionerat systematiskt arbetsmiljöarbete i kvinnodominerade branscher. Tungt arbete, konstant personalbrist och otydligt ledarskap riskerar att få långsiktiga effekter på människors hälsa. Det finns en stor risk för en kommande hälsoskuld bland kvinnor i arbetaryrken.

En viktig del i den svenska covid-19-strategin har varit att den som har symptom ska stanna hemma från arbetet. De allra flesta anställda i arbetaryrken har kunnat följa rekommendationen. Men en mindre del, två av tio, uppger att de någon gång gått till arbetet trots att de känt sig sjuka. Orsakerna är framför allt krasst materiella, i synnerhet för kvinnor. För det första har de svarande, trots det borttagna karensavdraget, inte råd att vara hemma från arbetet. För det andra drivs sjuknärvaron av personal- och vikariebrist och att de svarande upplever att de inte kan vara hemma utan att det påverkar arbetskamrater och arbetet – ofta med människor – negativt. Underdimensionerade verksamheter, låga löner och osäkra anställningsvillkor är faktorer som undergräver möjligheten att på ett robust sätt motverka pandemins framfart.

Stärk skyddet och det förebyggande arbetsmiljöarbetet

Den undersökning LO gjort visar att det finns skillnader i hur personer i arbetaryrken upplevt villkoren på sitt arbete under pandemin. Vissa grupper upplever i större utsträckning än andra att pandemin påverkat deras arbetsvillkor och arbetsmiljö. Inom framför allt kvinnodominerade verksamheter har pandemin varit en katalysator som förvärrat och i blyxtbelysning givit en bild av de brister som fanns redan innan.

För den stora majoriteten av arbetare som inte har kunnat arbeta hemma har partsmodellen fått bära ett stort ansvar för att skapa trygga och smittsäkra arbetsvillkor. För vissa grupper har det, efter förutsättningarna, fungerat väl. Men där partsmodellen brister och där samverkan inte fungerar får arbetstagarna i högre utsträckning betala med sin arbetsmiljö och hälsa. Virusets slår inte jämlikt. Det har slagit hårdare mot grupper som är utsatta på arbetsmarknaden och

VI SOM INTE JOBBADE HEMMA

som inte har möjlighet att själva anpassa sitt arbete och sin vardag. Det är inte rimligt. Arbetare kan inte behöva betala priset om de blir sjuka på eller av jobbet under pandemin. Skillnaderna i klass och kön får inte fördjupas ytterligare.

Vår rapport har visat att det finns ett omgående behov att fortsätta förbättra samverkan för riskbedömningar, skydd och utbildning för att minska smittspridning på arbetsplatserna. Den visar också att det kommer att krävas stora insatser för att betala av den hälsoskuld som riskerar att byggas upp hos framför allt kvinnor i arbetaryrken. Skulden är en effekt av snål bemanning, ett eftersatt arbetsmiljöarbete och systematiska brister i tillgång till trygga anställningar.

För att arbetare ska klara effekterna av pandemin medan den pågår och orka bära dess konsekvenser måste stödet förbättras. De statliga ekonomiska stöden måste ta fasta på att de ska fungera även för kvinnor och i kvinnodominerade sektorer. Arbetslöshetsförsäkringen måste stärkas ytterligare och permanent. Sjukförsäkringen måste åter ge en ekonomisk trygghet vid sjukdom utan risk för den enskilda att falla mellan stolarna och ställas utan hjälp. Arbetsgivare måste erbjuda trygga anställningar. Systematiskt arbetsmiljöarbetet måste bli en självklarhet på alla arbetsplatser liksom en obligatorisk företagshälsövård som arbetar förebyggande och helhetsinriktat.

Referenser

- Arbetsmiljöverket (2021), Stöd i arbetsmiljöarbetet under covid-19-pandemin – Arbetsmiljöverket (av.se)
- Bartelink V, m.fl. (2020), *Socioekonomiska faktorer och covid-19 i Stockholms län*, Centrum för epidemiologi och samhällsmedicin, Region Stockholm, 2020
- Coronakommissionen (2020), *Äldreomsorgen under pandemin*, SOU 2020:80
- Eurofound (2021), *Covid-19 – a tale of two service sectors*, <http://eurofound.link/ef21063>
- Folkhälsomyndigheten (2021), *Förekomst av covid-19 i olika yrkeskategorier – delrapport 2*
- LO (2020a), *Sveriges jämställdhetsbarometer. Tid, makt och pengar – jämställda och jämlika möjligheter att försörja sig livet ut.*
- LO (2020b), *Ekonomiska utsikter. Arbetslöshetskrisen kräver offensiv finanspolitik*
- LO (2021), *Anställningsformer 2020. Fast och tidsbegränsat anställda efter klass och kön år 1990–2020*
- TCO (2021), *Livspusslet under coronapandemin. Hur påverkas de tjänstemän som har arbetat hemifrån och de som har fortsatt gå till arbetsplatsen? Påverkas kvinnor och män på olika sätt?*

Rapporten beställs från LO-distribution:
lo@strombergdistribution.se
<http://lo.webshop.strd.se>

Mars 2021
ISBN 978-91-566-3494-9
www.lo.se

OMSLAGSFOTO: Lars Forsstedt